

A/435

PEDAGOOGIKA
ARHIIVMUSEUM 47 lk
FOND K 44662

lubada kaitsmisele
29.05.96 Milla

TALLINNA PEDAGOOGIKAÜLILINN

Kasvatusteaduste teaduskond
Algõpetuse lektorat

Kaja Sarapu

VÄIKE - MAARJA KOOLIDE AJALUGU

Diplomitöö

Juhendaja: dots. Maria Tilk

Väike - Maarja 1996

TALLINNA PEDAGOOGIKAÜLIKOOL

Kasvatusteaduste teaduskond
Algõpetuse lektoraat

1.	SISSEJURATUS	3
2.	VÄIKE-MAARJA KIRJELIHMAD	5
3.	VÄIKE-MAARJA TÖTARLAST	11
4.	VÄIKE-MAARJA ALONG Kaja Sarapu	15
5.	VÄIKE-MAARJA TÄIENDUSKÜSIK	19
6.	VÄIKE - VÄIKE - MAARJA KOOLIDE AJALUGU	21
7.	VÄIKE-MAARJA NITTEJA ELIK KESKNE	26
8.	VÄIKE-MAARJA NITTEJA Diplomitöö	27
9.	VÄIKE-MAARJA NITTEJA 1995	29
10.	KOOLIMAJAD VÄIKE-MAARJAS	31
11.	KOKKIVÕTE	34
12.	KASUTATUD KIRJANDUS	38
13.	REKVISIIT	40
14.	FOTOD	

Juhendaja: dots. Maria Tilk

Väike - Maarja 1996

SISUKORD

1.	SISSEJUHATUS	3
2.	VÄIKE-MAARJA KIHELKONNAKOOL	5
3.	VÄIKE-MAARJA TÛTARLASTEKOOL	11
4.	VÄIKE-MAARJA ALGKOOL	15
5.	VÄIKE-MAARJA TÄIENDUSKOOL	19
6.	VÄIKE-MAARJA GÛMNAASIUM	20
7.	VÄIKE-MAARJA MITTETÄIELIK KESKKOOL	26
8.	VÄIKE-MAARJA KESKKOOL	27
9.	VÄIKE-MAARJA GÛMNAASIUM 1995	29
10.	KOOLIMAJAD VÄIKE-MAARJAS	31
11.	KOKKUVÕTE	34
12.	KASUTATUD KIRJANDUS	38
13.	RESÛMEE	40
14.	FOTOD	

ei olnud. See avati uuesti 1750.a. Et seal aastal ehitati põhjasõjas hävinud Väike-Maarja pastoraat taas üles, toimus õpetamine äravõetavalt seal.

Sedaõrde tegutses kihelkonnakool pool sajandit, kuni 1790.aastail vallandunud revolutsioon (1789.a. puhkes Prantsuse revolutsioon) kutsus Väike-Maarja vastustajad kõige lääne-Euroopast tulava vastu, kaasa arvatud hariduse andmise idee. Eestimaal mõeldi kaotada selle koha ära, loobudes koolide rajamisest hoolimata.

SISSEJUHATUS

Kirjaoskuse küsimustega hakati Väike-Maarjas tegelema juba ammu. Mõningail andmeil andis 1645-1695 Väike-Maarja koguduse pastorina töötanud Johannes Engelhard Bender 17. sajandi viimasel veerandil välja aabitsa. Võib seletada, et huvi ärkamine niisuguse raamatu koostamiseks tekkis tal katsetest leerilastele elementaarset lugemisoskust õpetada. Teiselt poolt võis ta seda teha vastukaaluks Forseliuse ja Hornungi suunale, sest Eestimaa provintsiaalkonsistooriumi direktorina tegutses J.E. Bender Stahli-aegse kirjaviisi ägeda kaitsjana. Tema ja Anton Heidrichi survele läks ju konsistoorium isegi selleni, et võttis 1688.a. vastu otsuse keelata Eestimaa provintsis B.G. Forseliuse aabits ja konfiskeerida kõik selle eksemplarid, "et uue kirjaviisi ja (H. Stahli ortograafias) tehtud paranduste mürki põhjalikult hävitada", nagu niisuguse teguviisi kohta on tähendanud J.H. Rosenplänter. (1; lk.8)

Põhjasõda laastas Virumaal eriti tugevasti, hävitades ka kõik enne sõda eksisteerinud koolid. Esimene kiriku juures tegutsev kool (kihelkonnakool) Virumaal asutati pärast sõda Väike-Maarjas. Eestimaa evangeeliumi tuleriisu konsistooriumi arhiivifondi andmel toimus see 1723.a. (1; lk.10-12)

Ilmselt väga raskete olude ja toimeka pastori Johann Bernhard Oldekopi surma tõttu lakkas Väike-Maarja kihelkonnakool siiski peagi olemast. Vastavalt Lembit Andreseni uurimuses "Эстонские народные школы в XVII-XIX вв." toodud tabelile 18. sajandil 40. aastail Väike-Maarjas kooli

ei olnud. See avati uuesti 1750.a. Et samal aastal ehitati Põhjasõjas hävinud Väike-Maarja pastoraat taas üles, toimus õpetamine arvatavasti seal.

Sedakorda tegutses kihelkonnakool pool sajandit, kuni 1790.aastail vallandunud reaktsioon (1789.a. puhkes Prantsuse revolutsioon) kutsus Venemaal esile vastuseisu kõige Lääne-Euroopast tuleva vastu, kaasa arvatud hariduse andmise idee. Eestimaa mõisnikud kasutasid selle kohe ära, loobudes koolide majanduslikust hooldamisest.

Kui 1786.a. leidis veel peale Väike-Maarja kihelkonnakooli viis külakooli, siis 1800 - 1834 ei eksisteerinud seal ainustki õppeasutust.

Uue koolivõrgu loomine kujunes kihelkonnas järgmiselt:

1830 - 4 kooli

1840 - 3 kooli

1850 - 5 kooli

1860 - 2 kooli

1870 - 2 kooli

1880 - 1 kool (2;lk.703)

Seega sai Väike-Maarja kihelkonnakooli taastasutamine 1873.a. otsekui lõpp-punktiks kohaliku koolivõrgu väljakujunemises, sest XX sajandil kihelkonnas uusi koole ei avatud, toimus küll vaid paari kooli siirdumine ühest külast teise, millega seoses muutus ka vastavate koolide nimi.

Kõiki Väike-Maarja kihelkonna suurimaid külasid haarava koolivõrgu olemasolu ei tähendanud aga sugugi, et koolide olukord oleks rahuldav olnud. Tavaliselt olid ruumid, mis koolile kasutada antud, muuks otstarbeks mitte enam kõlblikud, ruumide sisustus oli minimaalne, kütust ja valgustust ebapiisavalt, koolmeistrite palgad olid nõnda madalad, et ainult oma ala entusiastid jäid kauemaks sellesse ametisse, kuna kõik teised siirdusid koolist minema kui neil selleks sobiv võimalus avanes. Kõik see kehtis ka Väike-Maarja kihelkonnakooli kohta.

koolide programmi järgi, kusjuures erilist rõhku tuli panna
vähem ja vana koolile.

Siis oli vanemate havi kooli vastu väike, kooli paadi
lapsed ainult. VÄIKE-MAARJA KIHELKONNAKOOL. Arvati
koguni, et talupoegadele pole erilist kooli vaja, koolitamata
seda sakavat peremai põlde kanda kui koolitatud. Hiljemalt,
kui palju kooli, tuli hobusevargad ja aialõhkujaid koolist
sisse, hakkas neid veel isegi ka juurde kasvatama jne.

Seni trükis ilmunud käsitluste järgi alustas Väike-
Maarja kihelkonnakool 1873.a. tööd tolleaegses leerimajas
(Pikk 3) V. Eichhorni juhtimisel. Koolimajaks saadi
kirikukonvendilt leerimaja läänepoolne ots (algselt vaid üks
klassituba). Klassi jagas kahte ossa kolme sülla pikkune laud
kahe niisama pika pingiga teine teisel pool. Koolipinke oli
kaks, kumbki kolmele õpilasele. Istumisvõimalust kasutasid
need, kes tegelesid ilukirjaga või lahendasid väikestel
kildast käsitahvlitel ülesandeid, lugejad seisis ruumi-
puudusel püsti.

Pole teada, palju õpetajad 1873-1883 palka said, aga
selle aja jooksul õpetas ühekomplektilises kihelkonnakoolis
viis meest, kes lahkusid liialt väikese tasu tõttu muudele
aladele.

Mis puutub õppetöö tasemesse, siis oli see esimese kümne
aasta jooksul väga madal, sest õpetasid juhuslikud, enamasti
erihariduseta isikud.

Kool tõusis oma nime tasemele alles siis, kui 1883.a.
mais otsustati õpetajale hakata maksma kindlat palka
(4;lk.14) ning kui augustis asus tööle Riia Balti seminari
kasvandik Peeter Koit. Sellest aastast hakkas kihelkonnakooli
õpetaja saama kindlat aastapalka - 300 rubla; pool sellest
maksavad mõisad, teise poole kihelkonna talupojad; pluss
tasuta korter ja küte ning igalt õpilaselt 10 rubla kooliraha
(4; lk.16), mis aga tegelikult piirdus 5 rublaga. (4; lk.20)
Peeter Koidule tehti ülesandeks õpetada koolis kihel-

kondade programmi järgi, kusjuures erilist rõhku tuli panna saksa ja vene keelele.

Siiani oli vanemate huvi kooli vastu väike, kooli pandi lapsed ainult seetõttu, et nad vene keelt õpiksid. Arvati koguni, et talupoegadele pole sellist kooli vaja, koolitamata mees oskavat paremini põldu künda kui koolitatud. Riimaaalt, kus palju koole, tulla hobusevargaid ja aidalõhkujaid küllalt sisse, hakka neid veel ise ka juurde kasvatama jne.

Rohkem kui aasta oli enne P. Koidu siiatulekut koolitöö seisnud ja kui ta augustis õppetööga alustas oli koolis ainult üks poiss, kahe nädala pärast tuli teine, kuni jõuluks juba 27 last koolis käis.

Pärast uut aastat oli lapsi koolis juba 40 ringis, nende seas ka tütarlapsi, kellele P. Koidu abikaasa tasuta näputööd õpetas.

Õppekeeleks oli tol ajal eesti keel, aga piiblilugu ja katekismust õpiti saksa keeles.

Õpperaamatuteks olid:

R.Kallase	Aritmeetika
J.Kunderi	Loodusõpetus
Bülowi	Füüsika
J.Bergmanni	Üldajalugu
P.Koit	Vene ajalugu
C.R.Jakobson	Lugemisraamat
C.H.Niggoli	Vene keele raamatud
Kirpitšnikov ja Paulsoni	
A.Grenzsteini, Böhmi jt.	Saksa keele raamatud

(14; lk.17)
Kooli toimikud ja nimekirjad kirjutati esialgu saksa keeles.

Kuna laste arv pidevalt koolis suurenes oli P.Koit sunnitud omale abilise võtma, kellele ta õppemaksust palka maksis. Esimeseks abiks oli 1884.a. Nikolai Blau, Rakvere linnakooli kasvandik.

Õpilaste arv kasvas koolis juba 50-ni, kuna nüüd töötasid kaks õpetajat ühes klassis, jäi klassiruum lootusetult kitsaks. Leerimajja ehitati juurde veel teinegi klassiruum. P. Koit tellis koolile spetsiaalsed koolipingid ja muretses kõige hädapärasemad õppevahendid.

1887.a. muudeti õpetamine venekeelseks. Kirikukonvent reageeris sellele nii, et lõpetas koolile kiituse andmise ja nõudis kooli väljakolimist kirikule kuuluvast leerimajast. Abi saamiseks tuli pöörduda Tallinna rahvakoolide inspektori poole, kes viis asja kubermanguvalitsusse. Sealt 1889.a. tulnud korralduse põhjal jäi leerimaja kooli kasutada ning õpetaja palk 300 rubla ja küttepuud nõuti valdadeltsisse. Maja kaotamine muutis kirikukonvendi ja maksukoorma suurenemine taluperemehed P.Koidu vastu avalikult vaenulikuks, mis sundis tubli koolimehe 1892.a. oktoobris Väike-Maarjast lahkuma.

Õnneks leiti kihelkonnakoolile ka järgmiseks õpetajaks - juhatajaks tõsine entusiast, nimelt luuletaja Jakob Tamm.

Jakob Tamm oli Tartu seminari kasvandik, kiidetud ja austatud mees. J.Tamm sai kihelkonnakooli juhatajaks 8.augustil 1893.a. Palka sai ta sama palju kui P. Koitki. Koolis tegi J. Tamm tööd hoole ja armastusega. Õpetas õpi lastele sedagi, mida programmis ettenähtud polnud.

Kihelkonnakooli maine oli tublisti tõusnud ja nüüd ei võetud siia kooli vastu neid, kel vallakool lõpetamata. Ka kadus ära nurin õpetajate madala hariduse üle, oldi seisukohal, et kihelkonnakooli õpetajaks sobib vaid seminari haridusega isik.

J.Tamme ajal suurenes kooliõpilaste hulk veelgi ja kooliruumid jäid kitsaks. Pole imestada, sest Väike-Maarjasse tuldi õppima kuni 50-kilomeetrise raadiusega. Sellele aitas kaasa ka asjaolu, et kirikukonvendid pärast vene õppekeele kehtestamist kihelkonnakoole enam majanduslikult ei toetanud, mistõttu paljudes kihelkondades surid vastavad õppeasutused välja.

1890.a. otsustati ruumikitsikuse probleem lahendada nii, et tütarlapsi enam kooli vastu ei võetud. Väike-Maarja kihelkonnakoolist sai 1898.a. sügisel poistekool.

Sellega ei olnud nõus eelkõige tütarlaste vanemad ning Vao vallakirjutaja J.Kook asus agiteerima, et Väike-Maarjasse asutataks veel teinegi kool, kus oma õpinguid saaksid jätkata vallakooli lõpetanud tütarlapsed.

Kihelkonnakooli kursus kestis tollal 3 aastat Väike-Maarjas ning jagunes kaheks klassiks - alamaks ja ülemaks jaoks.

Ülemisse jakku pääsesid vaid vallakooli lõpetanud õpilased, kes paistsid silma oma andekuse poolest. Tavaliselt alustati alamast jaost.

Kunagised kihelkonnakooli õpilased meenutasid, et J.Tamm kontrollinud, n.ö. "katsunud läbi" kõik kooli astuda soovijad. Seda tehtud nagu tavalises õppetunnis, aga see toiming ei seisnenud ainult küsitlemises vaid ka õpetati, kui kellelgi oli teadmistes lünki sees. Nõuetele vastavad õpilased loetud kohe esimesel päeval vastuvõetuks, aga nõrgemad käinud veel mitu päeva, kuni oma lüngad likvideeritud said; või siis selgunud hoopis, et nad pole võimelised kihelkonnakoolis õppima.

Õpikutest olid J.Tamme ajal kasutusel:

1. P.Polevoi Vene kirjanduse krestomaatia
 2. D.Ilovaiski Ajalugu
 3. F.Jaroševski Looduslugu
 4. L.Fišmani Aritmeetika
 5. M.Volperi Russkaja retš
 6. A.Kirpitišnikovi Vene keele etümoloogia
 7. Z.Vulihhi Geomeetria
 8. C.R.Jakobsoni Lugemisraamat II osa
- peale nende veel mõned muud õpikud nagu eestikeelne piibel (nooremas osas), uue seaduse raamat (vanemas osas), katekismus ja lauluraamat. (14; lk.23)

Jakob Tamm suri 13.VII.1907.a. Seega jäi ka kihelkonnakool juhatajata ja õpetajata. Väike-Maarjast lahkus

Peale selle, et Jakob Tamm oli väga austatud õpetaja, oli ta ka tooniandev kuju siinse kirjandusliku grupeeringu kujunemisel. Tema juures hakati koos käima, sest 3-toaline korter koolimaja keskosas oli selleks kõigiti sobiv koht. Juhan

Kirjanduslik rühmitus, mis tekkis XIX saj. viimasel vee-
randil Väike-Maarjas, sai nimeks nn. Väike-Maarja parnass, mis Jakob Liivi andmeil sai oma eose Avispeal (8;lk.16), kui Peeter Jakobson teda seal haiguse ajal 1882.a. vaatamas käis. Paar aastat hiljem liitus nendega Kaarel Krimm. Veel kuulus parnassi ridadesse Mihkel Kampmann, kes oli 1889-93 Väike-Maarjas köstriks ja paralleelselt sellega ka 1890-92 kihelkonnakoolis õpetajaks.

XIX saj. lõpus, Tartus töötamise ajal, puutus parnaslas-
tega kokku V.Münter, kes käis vahel Tamsalus vennal külas. 1905.a. liitus V.Münter tihedalt Väike-Maarja rühmitusega. (8;lk.18-19) Tema oli tuntud eelkõige materialistlike ideede poolest, erinedes seega märgatavalt J.Tammest kui ka J.Liivist.

Kõige tuntum nimi meie jaoks on tolleaegses parnassis kindlasti Jakob Liiv, Juhan Liivi vend. Siia kolis ta Avis-
pealt ning kohe võttis Jakob Liiv aktiivselt osa kohaliku tütarlastekooli asutamisest, andes ka ise seal tunde.

Osalenud kõigis olulisemais üritustes Väike-Maarjas, sai J.Liivist ka Väike-Maarja Põllumeeste Seltsi maja ehitamise initsiatiivgrupi liige. Üldse oli ta tuntud oma lahke olemise ja aktiivse ellusuhtumise poolest.

Et J.Liiv pikka aega Väike-Maarja kihelkonnas elas, jät-tis Väike-Maarja tema lomingusse küllaltki sügava jälje, na-gu tema luuletusedki "Peeter Jakobsoni haul" või siis "Jakob Tamme haul", "Järelhüüd Jakob Tammele" ja "Mälestusi", "Onu Anton" "Ununenud looke" jne.

23.IV.1913.a. siirdus J.Liiv majanduslikel kaalutlustel Rakvere. Seega oli viimane parnaslane Väike-Maarjast lahkunud. J. Liiv on andnud sellele rühmitusele järgmise hinnangu: "Kui see parnass midagi jäädvat anda ei suutnud, siis ometi nii -palju on temast kasu olnud, et ta minu teadmise järele kuus inimest kirjanduse põllule on ergutanud: Juhan Liiv, Kaarel Krimm, M.Kampmann, A.H.Tammsaare, O.H.Münter ja Voldemar Rosenstrauch..." (9; lk.15-22)

25.IX.1938 aastal avati Väike-Maarjas asula pargis R.Haavamäe mälestussammas Jakob Liivile.

Kui 1998.a. algusest Väike-Maarja kihelkonnakooli tütarlastele ruumipuudusel enam kooli vast ei võetud, sundis see teatavalt kohapeal teise kooli avamist, kus saaksid õpetust ka vallakooli lõpetanud tütarlapsed. 16.martsi 1991.a. otsustatigi asutada tütarlastekooli, mille Riia õppekonna kureator kinnitas 4.oktoobril 1991.a. Väike-Maarja tütarlaste linnalõplikult aluse all. (14; lk.20)

Kooli esimeseks juhatajaks valiti 15.detsembril 1991.a. Helene Kõrv. Kooli esimese Väike-Maarja 1 kilomeetri kaugusel asuva kooli nimeks määrati.

Kohal algasest peale oli õpilasi väga palju - 58 õpilast I klassis, kõik ühes ruumis koos. Teist ruumi määrati peanõu ja seepärast õpetati veel sama aasta suvel Väike-Maarja Pihla tänava ja Tammealu maantee nurgal J.Jõestoni kivimaja ja vahetult sellele paigutatud jauruhoovitus, kus 1992.a. algusest algustasid tööd I ja II klass ning järgmisel aastal ka III klass.

Koolis oli õpetaja hea vanem, eriti E.Martinsoni ajal. Ka J. Tamme kätte saadi tunde koolistamine ning viis vahel tütarlastele oma kooli tunde kuulama.

Kõigest sellest hoolimata jäi õpilasi koolis pidevalt vähemaks. Kui teisel õppeaastal algustati

1992.a. algusest 72 õpilasega, siis

1993.a. õppis koolis 74 õpilast

1994.a. õppis koolis 69 õpilast, siis

vähem arv 35-le.

1907.a. ilmus kooli vaid 28 tütarlast. (14; lk.42)

Et kooli jäi E.Martinsoni Narva-Jõesuusse siirdumise tõttu ka veel ilma juhatajate, siis pani J. Tamm surma (13.VII 1907. aastal) järel võetud kihelkonnakooli juhatajaks valitud M. Mäe kõik rätid käes VÄIKE-MAARJA TÜTARLASTEKOOL (kihelkonnakooli) õppeaastast liita.

5.XII 1907.a. jõutigi juriidilise ohendamise ja järgmisest aastast peavast alates töötas Väike-Maarja kihelkonnakool taas algkoolina. (14; lk.46-49)

Kui 1898.a. sügisest Väike-Maarja kihelkonnakooli tütarlapsed ruumipuudusel enam kooli vastu ei võetud, sundis see taotlema kohapeal teise kooli avamist, kus saaksid õpetust ka vallakooli lõpetanud tütarlapsed. 16.märtsil 1901.a. otsustatigi asutada tütarlastekool, mille Riia õppekonna kuraator kinnitas 4.oktoobril 1901.a. Väike-Maarja tütarlaste linni algkooli nime all. (14; lk.20)

Kooli esimeseks juhatajaks valiti 15.detsembril 1901.a. Helene Kõrv. Ruumid saadi Väike-Maarjast 1 kilomeetri kaugusel asuvast Mürriku mõisast.

Kohe algusest peale oli õpilasi väga palju - 55 õpilast I klassis, kõik ühes ruumis koos. Teist ruumi müürikul polnud ja seepärast üüriti veel sama aasta suvel Väike-Maarjast Piika tänava ja Tamsalu maantee nurgal J.Jostsoni kivimaja ja tehti sellele puidust juurdeehitus, kus 1902.a. sügisel alustasid tööd I ja II klass ning järgmisel sügisel ka III klass.

Koolis oli õppetöö heal tasemel, eriti E.Martinsoni ajal. Ka J. Tamm käis seda tunde külastams ning viis vahel tütarlapsed oma kooli tunde kuulama.

Kõigest sellest hoolimata jäi õpilasi koolis pidevalt vähemaks. Kui teist õppeaastat alustati 1902.a. sügisel 72 õpilasega, siis 1903.a. õppis koolis 74 õpilast, 1904.a. õppis koolis 69 õpilast, siis

vähenes arv 55-le. Kooli programmi painud võimalik 1907.a. ilmus kooli vaid 28 tütarlast. (14; lk.42) Et kool jäi E.Martinsoni Narva-Jõesuusse siirdumise tõttu ka veel ilma juhatajata, siis pani J. Tamme surma (13.VII 1907. aastal) järel uueks kihelkonnakooli juhatajask valitud M.Meos kõik rattad käima, et kaht (poistekool ja tütarlastekool) õppeasutust liita.

5.XI1907.a. jõutigi juriidilise ühendamiseni ja järgmi - sest päevast alates töötas Väike-Maarja kihelkonnakool taas algkoolina. (14; lk.46-49)

Kooli ühendamise järel oleks võinud kool töötada kolme klassi ja kolme õpetajaga, aga tolleaegse seaduse järgi võis kihelkonnakoolil olla ainult 2 klassi.

M. Meos teeb Paide rahvakoolide inspektor A.Antsonile õppekava ettevalmistusklassi loomiseks, mis ka heaks kiidetakse, nii alustavad siis tööd I A, I B ja II klass.

Juba ametisse astudes kerkisid M.Meosele pähe suured tulevikuplaanid, jímelt tahtis ta ehitada uue koolimaja, kuhu kogu õpilaspere lahedalt ära mahuks ning muuta kool 5-klassiliseks. Nende ideede teostamiseks hangiti raha kooride ja orkestrite abiga. Hea muusikamehena suutis M.Meos tööle rakendada kolm koori ja arendas senises tütarlastekoolis te - gutsenud väikese keelpilliansambli sümfooniaorkestriks. Nõnda korraldas ta rea muusikalise programmiga pidusid ja 7.juunil 1910.a. Müürikul ka Väike-Maarja esimese laulupäeva.

Raha laekumisest hoolimata ei tulnud koolimaja ehitamisest midagi välja mitmete takistavate asjaolude tõttu (ei lubatud laenu võtta ega teha korjandust enne, kui koolimaja ehitus käib). Nii jäigi uue ajakohase koolimaja ehitus vaid M. Meose unistuseks.

Kuid vaatamata sellele kestsid ümberkorraldused ja täiendused koolis edasi. Pärast koolide ühendamist kavatses kooli juhataja M. Meos avada ka neljanda klassi, kuna vallakoolid saatsid kihelkonnakooli nii nõrga ettevamistusega õpilasi, et

kolme aastaga kõrgendatud kihelkonnakooli programmi polnud võimalik läbi võtta. Nii hakkas siis kool 1911.a. sügisel tööle nelja klassiga ja nelja õpetajaga (M.Meos, Allast, Port ja Koch). (11)

Jälle oli üks uuendus kooli juures edukalt läbi viidud. Rahulik õppetöö kestis rohkem kui aasta, siis aga 1912.a. kerkisid taevasse tumedad kõuepilved.

Tekkisid uued ülemused, kellele kihelkonnakool sugugi ei meeldinud ja ka see, et kool omadega nii hästi toime tuli. Kihelkonnakool taheti ära kaotada ja selle asemele asutada kõrgem algkool. Õnneks jäi see lugu siiski katki ja kool jätkas vanas vaimus.

1907.a. töötas M. Meos välja ka kodukorra Väike-Maarja kihelkonnakooli õpilastele, mille kinnitas kooli pedagoogika nõukogu. Seda määrust täiendati ja muudeti vastavalt vajadusele.

1917.a. alustas koolis tegevust M.Meose eestvedamisel õpilaste oma selts, millel oli oma põhikiri ja tegevusplaan. Korraldati peo- ja luuleõhtuid. 1918.a. anti välja ka oma esimene ajaleht "Eha".

1918.a. 15. mail katkestati koolis õppetöö ootamatult. Saksa okupatsioonivõim hakkas ennast ka koolielus tundma andma. Kohalikud õpetajad kutsuti kokku Kaarma mõisa ja neilt võeti allkiri, et nad osalevad 1918.a. suvel Tallinnas korraldatavatel üldpedagoogilistel kursustel. Sellel üritusel Väike-Marja õpetajad ei osalenud, samuti sunniti neid alla kirjutama neid alandavale töölepingule, millest nad keeldusid. Kõik õpetajad vallandati, kaasaarvatud koolijuhataja M. Meos. (5; lk.203-205)

Uueks koolijuhatajaks sai Karl Kaalep. Õppetöö algas sel aastal alles oktoobris. Endised õpetajad pidid ka korterid vabastama uute õpetajate jaoks. Selline olukord ei kestnud siiski kaua. Novembris asusid endised õpetajad jälle oma kohadel tagasi.

M. Meosele tehti aga ettepanek hakata maakonna koolivalit-
suse juhatajaks, samuti tuli talle Tallinnast teade, et ta on
valitud Maapäeva liikmeks.

M. Meos võttiski selle ametikoha vastu ja kolis Rakverre.
M. Meos lahkus koolist 15. detsembril 1919. a., aga jäi kooli -
juhatajaks veel kuni 9. jaanuarini 1920. a., mil uus juhataja
Aleksander Remmel ametisse astus.

Kooliõpilased ja lapsevanemad korraldasid M. Meosele pidu-
liku lahkumisperioodi. Teda tänati tehtud töö eest. M. Meos oli
õpetanud lapsi Väike-Maarja kihelkonnakoolis 12 ja pool aas-
tat, teinud palju ümberkorraldusi koolielus ja aidanud igati
kaasa haridustaseme tõusule.

Pärast M. Meose lahkumist sai uueks koolijuhatajaks Alek-
sander Remmel. Ta oli sellel kohal 1919/20 õppeaasta lõpuni.

oli võetud riiklike koolide võrku. (4; lk. 83)

1. jaanuarist 1920. a. sai uueks koolijuhatajaks Aleksander
Remmel, kes lahkus aga koolist pärast õppeaasta lõppu.

Juhataja kohustusi asus täitma 1. augustist 1920. a. Leon -
hard Nõlvik, kes kinnitati ametlikult sellele kohale 5. okt.
1920. a.

Kõrgema algkooli juures tegevust alustanud 5. klassile
lisaks avati 1920. a. sügisel ka 6. klass. Kuna avalike
(riiklike) algkoolide uus seaduse põhjal võisid algkooli
kõrgema astme moodustada ainult 5. ja 6. õppeaasta. 1. sept -
embril 7. õppeaasta Väike-Maarja kõrgema algkooli juurast
seal teel, et 1921. a. kevadel said lõputunustuse nii 6. kui
7. klassi õpilased (4; lk. 85). Sügisel avati siis 7. õppe -
aastale vastav klass. Ühtlasi nimetati senine kõrgem algkool
ümber 6. klassiliseks algkooliks, mis jäi Väike-Maarja te -
gevuse alusele 5. ja 6. klassiga, kuna nooremad õpilased pi -
sidi kaasa laskmata võetud Kõrgem- ja 4. klassiliseks algkooli -
ks.

VÄIKE-MAARJA ALGKOOL

Väike-Maarja algkooli mõiste haaras endasse Väike-Maarja Kõrgema Algkooli ja Väike-Maarja 6-kl. Algkooli.

1919.a. muudeti Väike-Maarja kihelkonnakool Väike-Maarja Kõrgemaks Algkooliks, mis alustas tööd 5.-8. õppeaastaga, kusjuures viimane neist kandis keskkooli 5. klassi nime ja oli võetud riiklike keskkoolide võrku. (4; lk.83)

1.jaanuarist 1920.a. sai uueks koolijuhatajaks Aleksander Rimmel, kes lahkus aga koolist pärast õppeaasta lõppu.

Juhataja kohustusi asus täitma 1.augustist 1920.a. Leon - hard Mikiver, kes kinnitati ametlikult sellele kohale 5.okt. 1920.a.

Kõrgema algkooli juures tegevust alustanud 5. klassile lisaks avati avati 1920.a. sügisel ka 6. klass. Kuna avalike (riiklike) algkoolide uue seaduse põhjal võisid algkooli kõrgema astme moodustada ainult 5. ja 6. õppeaasta, likvi - deeriti 7. õppeaasta Väike-Maarja kõrgema algkooli juurest sel teel, et 1921.a. kevadel said lõputunnistuse nii 6. kui 7. klassi õpilased (4; lk.85). Sügisel avati siis 7. õppe - aastale vastav klass. Ühtlasi nimetati senine kõrgem algkool ümber 6. klassiliseks algkooliks, mis jäi Väike-Maarjas te - gutsema ainult 5. ja 6. klassiga, kuna nooremad õpilased pi - did käima las Kaarma või Koonu-Ärina 4.-klassilises algkoo - lis.

Järjest kasvav Väike-Maarja Ühisreaalgümnaasium ähvardas algkooli hoopis tahaplaanile tõrjuda, sest koolidel olid ühised õpetajad, ühine juhataja, ühine hoolekogu ja ka ruumid olid ühised. Et olukorda parandada, moodustati senisest Väike-Maarja alg- ja keskkoolist 1922.a. sügisel iseseisvad Väike-Maarja 6.klassiline Algkool ja Väike-Maarja Ühisreaalgümnaasium, kusjuures L.Mikiverist sai gümnaasiumi direktor, aga algkooli juhatajaks valiti kahe aasta eest õpetajaks tulnud Johannes Einblau (hilisema nimega Johannes Heinpalu).

Johannes Einblau (J. Einpalu) sai hariduse Väike-Maarja kihelkonnakoolis ja hiljem lõpetas ta Tartu Õpetajate Semi - nari.

1923.a. õppis Väike-Maarja kõrgemas algkoolis 122 õpilast. Sel aastal sai kool Väike-Maarjas 50. aastaseks.

26.septembril 1922.a. otsustas algkooli pedagoogika-nõukogu, algkoolide seaduse põhjal, vastu võtta järgmised seadused, mis kehtivad Väike-Maarja Algkoolis:

1. Õpilased on kohustatud kõiki nende kohta käivaid pedagoogika-nõukogu otsuseid täitma.
2. Õpilased peavad viisakalt õpetajate, klassiõpilaste ja kõikide vastu koolis ning väljaspool kooli endid ülevalpidama ning igalpool puhtust ja korda taga nõudma.
3. Õpilased peavad korralikult koolis käima ning puudumise korral selle põhjuse kirjaliku teatamise vanemate ehk eeskostjate poolt sellekohases raamatus klassijuhatajale ette näitama.
4. Õpilased on kohustatud kõiksugustest väärnähtustest nii kooli kui ka väljaspool kooli, mis koolikorra vastu käib, teatama koolijuhatajale, klassijuhatajale ehk korrapidajale õpetajale.
5. Igasuguste õpilaste organisatsioonide asutamiseks on tarvilik pedagoogika-nõukogu nõusolek.
6. Õpilaste poolt pidude ja muude sarnaste õhtute korraldamiseks on tarvilik täieliku eeskava teadaandmine pe-

- IV dagoogika-nõukogule ja selle nõusolek.
7. Õpilastel on keelatud igasuguste joovastavate jookide tarvitamine, suitsetamine ja kõiksuguste hasard mängude mängimine.
 8. Õpilastel on keelatud enese juures laskeriistade ja padrunite kandmine ja hoidmine, niisamuti on keelatud pussnoa kandmine.
 9. Tunni alguseks peavad kõik õpilased määratud ajal oma kohtadel olema; hiljaksjäämise puhul peavad õpilased selle põhjuse klassis olevale õpetajale kohe teatama.
Märkus: Oma kohta klassis võib õpilane ainult klassijuhataja loaga vahetada.
 10. Peale kella 20 on kõikidel õpilastel ilma iseäralise hädavajaduste väljasviibimine keelatud.
 11. Tunni ajal peavad õpilased:
 - a) korralikult oma kohtadel istuma,
 - b) tähelepanelikult õpetaja seletusi jälgima,
 - c) keelatud on etteütlemine, vahelerääkimine ja jutuaajamine.
 12. Õpetaja klassi ilmumisel ja klassist lahkumisel tõusevad kõik õpilased püsti.
 13. Vaheaegadel on klassiruumis keelatud jooksmine, trampimine, käratsemine ja igasugune tolmutamine.

(14; lk.89,90)

19.augustil 1923.a. tähistati algkooli (endise kihelkonnakooli) 50. aastapäeva, Selle juubeli puhul anti välja raamat "Väike-Maarja kihelkonnakool praegune algkool 1873-1923". Selle raamatu kostas J. Elken.

Siin antakse lühike iseloomustus kooli ajaloole, mille on autor jaotanud nelja perioodi.

- I Kooli algusest koolijuhataja P. Koidu ajani, s.o.1873-1883.
- II P. Koit 1883-1892.
- III J. Tamm 1892-1907.

IV M. Meos 1907-1919.

V Iseseisva Eesti Vabariigi ajal 1919-1923 (J. Remmel, L. Mikiver, J. Heinpalu).

Väike-Maarja kihelkonnakooli ajalugu on ilmikas peatükk meie Eesti haridusloost.

1940.a. sügisel sai Väike-Maarja Algkoolist Väike-Maarja Mittetäielik Keskkool, aga seda ainult üheks aastaks, sest 1941.a. sügisel andis Saksa sõjaväeadministratsioon loa algkooli taasavamiseks.

Juhatajaks tuli 20.oktoobril 1941 Elmar Liiv. Klassipäevikute sissekannetest saab teha järelduse, et õppetöö algas 3.nov. 1941. Pitsatina kasutati 1930.aastate pitsatit, mille keskel oli Virumaa vapp ja selle ümber kiri "Väike-Maarja Algkool".

1944.a. võeti koolimaja Saksa sõjaväe valdusesse. Õppeaasta lõpus õpiti endises Koonu-Ärina koolimajas ja üks klass ka Väike-Maarja meiereis. Õppetöö lõppes juba 25.märtsil 1942. See oli Väike-Maarja 6.-kl. Algkooli viimane tegevusaasta.

VÄIKE-MAARJA TÄIENDUSKOOI

1925.a. sügisel avati Väike-Maarja 6.-kl. Algkooli juures 2-aastase kursusega täienduskool, kus 6.-kl. algkooli lõpetajad võisid ennast kahe aasta jooksul täiendada ja omandada mitmesuguseid praktilisi oskusi. Peale üldhariduslike ainete õpetati seal veel käsi- ja aiatööd, loomakasvatust, kangakudumist, majapidamist, lastekasvatust ja tervishoidu. (5; lk.6)

Kool allus Väike-Maarja 6.-kl. Algkoolile: neil oli ühine juhataja, koolimaja, õpetajad, pitsat ja ka eelarve oli ühine. Nime kasutati nii suulises kui kirjalikus pruugis kaheti:

1) Väike-Maarja Täienduskool
või 2) Väike-Maarja Alg- ja Täienduskool.

Kui kolmel esimesel aastal käis koolis ka pool tosinat noormeest, siis edaspidi käisid täienduskoolis ainult tütarlapsed.

1940.a. nõukogude koolisüsteemile üle minnes jäi täienduskool algkooli asemele loodud mittetäieliku keskkooli juures püsima, kuid lõpetas oma tegevuse 1941.a.

Uuesti avati ta 19.oktoobril 1942.a., et siis lõplikult kaduda koos algkooliga 1944.a., olles andnud 1927-1941.a. 176 lõpetajat; 1944.a. veel 17 lõpetajat (4). Täienduskooli teeneks võib pidada kodukultuuri tõusu Väike-Maarjas ja selle ümbruses, samuti aga ka huvi ärkamist siinsetes inimestes sellealase kirjanduse vastu.

1922.a. muudeti Väike-Maarja kooli ümber 1922.a. Väike-Maarja 6.-kl. Algkooliks ja Väike-Maarja Ühisõpetuskooliks (VÜO), kusjuures esimesel aastal juhatasid L. Mikiverist ja J. Kõrre.

Gümnaasiumiklassides võeti veel samal aastal tarvitusele
verandits. Väike-Maarja alg- ja keskkooli hoolekogu
protokoll nr. 12 1. märtsist 1922 on kirjutatud: "Mõttevõime
otsustati järgmiselt: VÄIKE-MAARJA GÜMNAASIUM
millele järgneb sama lai must joon, valge kant, tumeraheline
joon, valge kant ja tumeraheline mütšipõhi." (7)

Kui algkoolis 1919. aastal gümnaasiumiklasside avandamisest
sai teada, siis gümnaasium oli täiesti peavarjatud. Seepärast

Väike-Maarja Gümnaasiumiks on lühiduse pärast ja täpset nime
mitte teades kutsutud õige mitme nime all (Väike-Maarja
Ühisreaalgümnaasium, Väike-Maarja Ühisgümnaasium, Väike-
Maarja Progümnaasium, Väike-Maarja Reaalkool jne.) Väike-
Maarjas tegutsenud õppeasutust, mis sai alguse 1919.a. Väike-
Maarja Kõrgema Algkooli rüpes. Nimelt tegi Väike-Maarja
kihelkonnakooli hoolekogu 18. mail 1919 taotluse kooli juures
keskkooli 5. klassi (8.6.-a) avamiseks. Seda kuupäeva
tähistati paar aastat Väike-Maarja Keskkooli algusena, aga
peagi kujunes valitsevaks seisukoht lugeda keskkooli (gümnaa-
siumi) asustamisepäevaks 11. mai 1919.a., sest sel kuupäeval
saadi jaatav otsus haridusorganeilt ülalnimetatud taotlusele.

Et 1919.a. sügisest muudeti Väike-Maarja kihelkonnakool
kõrgemaks algkooliks, toimus lubatud 5. klassi avamine
viimase juures. Kuigi see klass arvati 1920.a. suvel riik-
likust koolivõrgust välja, pandi sügisel ikkagi käima ka 6.
keskkooliklass, kusjuures mõlemad tegutsesid kõrgema algkooli
juures erakoolina. Selle gümnaasiumi elu korraldamiseks tegi
Väike-Maarja kesk- ja algkooli ühine hoolekogu otsuse asutada
Väike-Maarja Ühisreaalgümnaasiumi Toetamise Selts (5; prot.
nr. 8), mis registreeriti ametlikult 28. jaan. 1921 ja mille
avakoosolek toimus 20. veebr. 1921 (6). Senine Väike-Maarja
kool muudeti 1922.a. kaheks iseseisvaks õppeasutuseks - Väi-
ke-Maarja 6.-kl. Algkooliks ja Väike-Maarja Ühisreaalgümnaa-
siumiks (VMRG), kusjuures senisest ühise kooli juhatajast L.
Mikiverist sai gümnaasiumi direktor.

Gümnaasiumiklassides võeti veel samal aastal tarvitusele vormimüts. Väike-Maarja alg- ja keskkooli hoolekogu protokollis nr.12 1.märtsist 1922 on kirjutatud: "Mütsivärvid otsustati järgmiselt: /all servas/ tumeroheline kitsas äär, millele järgneb sama lai must joon, valge kant, tumeroheline joon, valge kant ja tumeroheline mütsipõhi." (7)

Kui algkoolile jäi pärast gümnaasiumiklasside eraldamist kaks maja, siis gümnaasium oli täiesti peavarjuta. Seepärast kujunes Väike-Maarja Ühisreaalgümnaasumi Toetamise Seltsi üheks põhiülesandeks koolimaja ehitamine. Rahalised võimalused olid aga piiratud: tööde algusest kuni maja valmimiseni 12. okt. 1924 kulus ligi kolm ja pool aastat. Ehitamise käigus tekkisid toetamise seltsile suured võlad ja seetõttu tekkis tal gümnaasiumi ülalpidamisega tõsiseid raskusi. Otsustati ära kasutada asjaolu, et algkool, kus omal ajal oli õppinud tolleaegne riigivanem Juhan Kukk, valmistus tähistama oma 50.aastapäeva 5. märtsil 1923 esitas toetamise selts harisministeeriumile palve võtta Väike-Maarja Erareaalgümnaasium riiklike koolide võrku. Augustis otsustatigi taotlus jaataalt ning kool sai kuni 1926. aastani töötada riiklikul ülalpidamisel. (7)

Peaaegu samaaegselt koolimaja valmimisega sai gümnaasium uue direktori Andres Eriksoni näol, kes asus ametisse 1.aug. 1924.a. (10; lk.4) Tema aineteks olid geograafia, ajalugu ning kodaniku- ja majandusteadus. Eelmisel õppeaastal oli samu aineid andnud Tartu Ülikooli 3. kursuse üliõpilane Anton Vahtman (hilisema nimega Vaarandi) (10; lk.9), kes oli moodustanud koolis kommunistlike noorte põrandaaluse organisatsiooni ja õpetanud nii mõndagi vastupidiselt A. Eriksonile. (4; lk.30-32) Seepärast küpses marksistlike vaadetega õpilaste konflikt uue direktoriga juba õppeaasta algul. Sündmused hakkasid arenema sellest, et A. Erikson propageeris kõigis oma tundides, et hakataks õppima usuõpetust, millest paljud -

kui vabatahtlikust aimest olid loobunud. Direktor A. Erksoni vastu tõstis kõige suuremat mässu abituurium.

24.septembri hommikul enne tunde toodi õpetajate tuppa direktori nimele märgukiri, milles temalt kui "kõlbmatult juhatajalt ja õpetajalt" nõuti ameti mahapanemist samast kuupäevast alates. Põhjuseks toodi eesti koolide mahategemist õpilaste silmis, tunnis aimest kõrvalekaldumist ja muud. Esimesel vahetunnil tulid klasside esindajad õpetajate tuppa ja seletasid, et nad A. Eriksoni tundi võtta ei saa. Kui direktor siiski tundi läks, ei reageeritud talle. (4; lk.39) Pedagoogilise nõukogu protokollis on veel öeldud, et kommunistlike noorte ajakirjas oli enne intsidenti kirjutatud, et A. Eriksoni koolist lahkuma sundimine oleks kommunismile suur võit. (4; lk.40) Õpilasstreigi juhid kommunistlikud noored Eduard Kull ja Friedrich Ross heideti koolist välja, kuna Jaan Tompel, Leida Ormus ja Hermine Reiton said valju noomituse ühes hoiatusega igasuguste edaspidiste väljaastumiste suhtes. (12; lk.40)

A. Erikson jäi kooli õppeaasta lõpuni, lahkudes 1.aug. 1925. Esialgu sai direktori asetäitjaks Viktor Neuman (12; lk.54) (hilisema nimega Neemre), kelle asemele määrati 31.aug. 1925.a. alates direktoriks Teodor Vaas. (12; lk.55) Tema ajal otsustas vabariigi valitsus 16.juun. 1926 haridusminister Jaan Lattiku ettepanekul määrata Väike-Maarja gümnaasium koos teiste reaalgümnaasiumidega järkjärgulisele sulgemisele, alates 1926.a. 1. klassiga (7.6.-a.). (13; lk.46) 1926/27. õ.-a. tuligi toetamise seltsil esimest ning 1927/28. õ.-a. juba 1. ja 2. klassi ise ülal pidama hakata. (10)

1.aug. 1927 sai T. Vaasi asemel direktoriks Kurt Hugo Lipp (10; lk.4), kes pärast kooliellu sisseelamist hakkas kohe energiliselt kooli heaks mitmesuguseid samme astuma. Nii tegi Viru maavalitsus tema algatusel vabariigi valitsuele avalduse, et see kahe aasta eest vastu võetud otsuset Väike-

Maarja gümnaasiumi suhtes revideeriks. 27.jaan. 1928 tegi toetamise seltsi juhatus otsuse saata Virumaa haridusnõunik M. Meos ja gümnaasiumi direktor K. H. Lipp samasuguse palvega Tallinna. Käigul oligi tulemusi ja kool võeti 28.mai 1928.a. otsusega taas tervikuna riiklike gümnaasiumide võrku. (11)

K. H. Lipu ametiaja alguses rikastus gümnaasium ka kahe kõrvalhoonega. Nii ehitati 1928.a. saun, mida kasutati kuni 1955. aastani, mil Väike-Maarjasse ehitati ühissaun. Hiljem asusid selles hoones algul puutöökoda, siis pesuköök ja lõpuks ladu.

Teiseks valmis 1931.a. puukuur. Mõlemad hooned lammutati 1973.a. mais.

1934.a. alanud koolireform tahtis taas Väike-Maarja gümnaasiumi ära kaotada. Koolisüsteemi tolleaegne uuendamine seisnes selles, et senised 5-klassilised gümnaasiumid (õppetöö algas 7. õppeaastast) määrati sulgemisele nõnda, et igal järgneval aastal kadus ära kõige noorem klass. Samal ajal alustasid tegevust 5-klassilised progümnaasiumid (õppetöö algas 5.õppeaastast) ja 3-klassilised gümnaasiumid (õppetöö algas 10.õppeaastast). Vaheastmeks 6-kl. algkooli ja gümnaasiumi vahel oli reaalkool. (11; lk.108)

Väike-Maarjasse polnud mingisugust keskkooli astet ette nähtud. Toetamise seltsi agarate taotluste tulemusena saadi siiski niikaugele, et Väike-Maarjasse jäi riiklike keskkoolide võrku kuuluv Viru maavalitsuse poolt ülalpeetav 5.-kl. progümnaasium ja VMÜRG-i Toetamise Seltsi 3-kl. eragümnaasium.

1934/1935 õ.-a. alustas Väike-Maarja Ühisgümnaasiumi juures tööd Väike-Maarja Keskkool.

Koolireformi ajal hakati Väike-Maarja gümnaasiumis välja andma trükitud ajakirja. Väike-Maarja esimese kooliajakirja "EHA" avanumber ilmus käsitsi kirjutatuna 1918.a. (4; lk. 71) See väljaanne oli suureformaadiline ja heas köites.

Järgmine ajakiri "VMÜRG" sai teoks 1926.a. See ilmus samuti käsitsi kirjutatuna ja ühes eksemplaris nagu "EHAGI", aga 1920-ndate ja 30-ndate aastate vahetuse paiku hakati seda šapirograafiga paljundama kõigile soovijaile koolivihiku formaadis ja mahus.

Trükitud ajakirjale "Möttelend" pandi alus 1937.a. detsembris. See 18x26 cm 28-lk-line väljaanne ilmus kord poolaastas, viimast korda 1940.a. mais, seega kokku viis numbrit. Seal anti huvitav ülevaade tolleaegsest õpilaskonna elust ja tegevusst.

1939.a. kingiti gümnaasiumile kooli lastevanemate komitee poolt lipp. Selle kavandi kinnitas Viru maavalitsus 14.apr. 1939.a. Lipu vasakpoolsel, rohelisel küljel oli kuldseid kiiri helkiv avatud raamat ja selle all kullaga deviis "Hoc tenebras vinces"; parempoolsel, valgel küljel oli Virumaa vapi kujutis ning selle all hõbedaga kiri "Väike-Maarja Keskkool ja Eragümnaasium". Lipu serv oli ääristatud peene kuldpaelaga, mille külge kinnitusid rohelised narmad. Lipu mõlema külje fotod on trükitud kooli ajakirjas "Möttelend" 1939, nr. 2, lk.5.

Lipu üleandmine toimus ühenduses gümnaasiumi 20. aastapäevaga, mida pühitseti 11. mail 1939.a.

Väike-Maarja gümnaasium likvideeriti 26.aug. 1940. Seda teostas kohapeal komisjon, mille 19.augustil määras Viru maavalitsus haridusministeeriumi poolt 12.aug. 1940 antud korralduse nr.115 põhjal. (15; leht 94) Samuti tagandati senine direktor K. H. Lipp.

Gümnaasiumi asemele asutati Väike-Maarja Keskkool, mis sai töötada ainult aasta, sest algas Teine maailmasõda ja Saksa väed hõivasid Väike-Maarja 30.juulil 1941. Nagu näha dokumentidest, saadi uute võimude esindajailt luba avada keskkooli baasil 5.-kl. gümnaasium. Selle direktoriks määrati Eduard Kansa. Kooli ametlik nimi oli Väike-Maarja Gümnaasium.

16.dets. 1941 saabus E. Kansa asemele uus direktor, kooli endine vilistlane Arnold Kivistu (endine nimi Steinberg).

1943.a. taotlesid kaks kooliga seotud ja juunipöörde järel suletud seltsi tegevuse taasalgustamist.

7.juulist 1943 pärineb Väike-Maarja Ühisreaalgümnaasiumi Toetamise Seltsi avaldus. Selles on antud juhatuse liikmetena: Jakob Imakaev (esimees), Märt Meos, Tarmo Undla, August Kask, Kurt Hugo Lipp, Jaak Ustalu ja Johannes Asper. Selts sai loa tegutsemiseks alates 7.nov. 1943.

Väike-Maarja Vilistlaskogu tegevuse jätkamise avaldus pärineb samuti 1943.a. suvest.

Tegutseda saadi ainult natuke aega, sest juba 1.veebr. 1944 teatas Väike-Maarja Põllumeeste Selts, et 24.veebruariks planeeritud aktuseks L. Koidula, J. Liivi ja G. Suitsu luule esitamiseks saali anda ei saa, sest sõjavägi võttis selle endale, gümnaasiumihoone oli aga juba pisut enne laatsaretiks muudetud ja klassid alevikku laiali paigutatud. See õppeaasta lõppes varakult, vaikselt, lõpuaktuseta ja see oli ühtlasi gümnaasiumi lõpuks Väike-Maarjas.

1944.a. lõpus loodi pioneeriorganisatsioon, seda juhtis Vello Saago.

1945.a. algusest algas õppetöö 1. oktoobril.

Avati 7. klass, kooli end jäi endiselt keskkoolliseks.

1947.a. liideti Väike-Maarja Hittetänavalik kooliga Väike-Maarja keskkoolliseks.

VÄIKE-MAARJA MITTETÄIELIK KESKKOOL

1940.a. sügisel muudeti Väike-Maarja 6.-kl. Algkool ümber Väike-Maarja Mittetäielikuks Keskkooliks kuue õppeaastaga. Kooli juhatajaks sai J. Heinpalu, aga kui temast 14.okt. 1940.a. sai Väike-Maarja Keskkooli direktor, asus juhataja kohustusi täitma Aadu Kivilaid, kes jäi sellele kohale õppeaasta lõpuni. 1941-1944 töötas Väike-Maarjas taas 6.-kl. algkool, ent 21.sept. 1944.a. saabusid Väike-Maarjasse Nõukogude väed ja oktoobris hakati jälle mittetäielikku keskkooli organiseerima. Juhatajakohustusi täitis algul E. Liiv, hiljem aga J. Heinpalu.

Õppetöö algas 1.nov. 1944.a. kuue klassiga (7. klass oli keskkooli juures). Kasutati 1930. aastaist pärinevat pitsatit Virumaa vapiga.

1944.a. lõpus loodi pioneeriorganisatsioon, seda juhtis Vello Saage.

1945.a. sügisel algas õppetöö 1. oktoobril.

Avati ka 7. klass, kuigi see jäi endiselt keskkooli juurde.

1.okt. 1949.a. liideti Väike-Maarja Mittetäielik Keskkool Väike-Maarja keskkooliga.

1949.a. keskkooli direktor A. Kiviste läks Tallinna Keskkooli matemaatikaõpetajaks ning tema kohale tuli 20.aug. 1949.a. Richard Tõnupoeg.

Sama aasta sügisest kahtestati Väike-Maarja Keskkoolis esimest korda vahetäielik 8.-kl. koolikohustus. Esimest korda anti 8.-kl. kooli lõputunnistused Väike-Maarjas sügisel 1953.a. (S; lk.40)

1960.a. suvel shitas Väike-Maarja Keskkooli majandite töötajad koolile töökoja ja garaažikohaga, sügisest algustati täiendõpetusega. Profiliilika valiti põllumajandus.

1960/61. õ.a. VäIKE-MAARJA KESKKOOL
Õppilaid lapsed, kes saajad järelvalvet või kel polenud kodus soodsaid õppimistingimusi.

16.apr. 1963.a. tagandati A. Tõnspöög direktori kohalt ja tema kohustusi asus täitma Endel Kiili. E. Kiili oli Väike-

Gümnaasiumi asemele asutati 1940.a. Väike-Maarja keskkool. Seal olid klassid I-VI (7.-12. õ.-a.). Direktoriks oli määratud 1.sept. 1940 Eduard Kansa, aga oktoobri alguses toimunud intsidendi tõttu asendati ta 14.okt. 1940 Juhan Hiiepaluga.

Sel aastal otsustati likvideerida 12. õppeaasta. Oli puhkenud sõda Saksaaga ning see katkestas keskkooli töö kolmeks aastaks.

Uuesti alustas kool tööd 1.nov. 1944.a. Keskkool algas jälle 7. õppeaastast, noorem osa puudus, klassid kandsid numberid 1.-5. ning pitsatina kasutati 1934. aasta kooli pitsatit.

Kui Väike-Maarja Mittetäielik Keskool liideti Väike-Maarja Keskkooliga, paisus keskkooli pere nõnda suureks, et ei mah-
tunud enam tervikuna kummassegi koolimajja. Seetõttu otsusti vanemad klassid jätta endiselt vanadesse ruumidesse.

1957.a. sügisel oli koolis õpilasi esimest korda üle poole tuhande.

Kümnendi lõpus toimus ideoloogilistel kaalutlustel koolis direktorite vahetus. Senine kauaaegne direktor A. Kivistu läks Tamsalu Keskkooli matemaatikaõpetajaks ning tema asemele tuli 20.aug. 1959.a. Richard Tõnspöög.

Sama aasta sügisest kehtestati Väike-Maarja Keskkoolis esimeste hulgas vabariigis 8.-kl. koolikohustus. Esimest kor-
da anti 8.-kl. kooli lõputunnistused Väike-Maarjas välja 1963.a. (5; lk.40)

1960.a. suvel ehitas Väike-Maarja keskkool majandite toetusel koolile töökoja ja garaazihoone, sügisest alustati tootmisõpetusega. Profiiliks valiti põllumajandus.

1960/61. õ.a. alustasid tööd koolis pikapäevarühmad, kus õppisid lapsed, kes vajasisid järelvalvet või kel polnud kodus soodsaid õppimistingimusi.

16.apr. 1963.a. tagandati R. Tõnspoege direktori kohalt ja tema kohustusi asus täitma Endel Kiili. E. Kiili oli Väike-Maarja Keskkooli direktoriks kuni 1972. aastani. Sellelt kohalt oli ta sunnitud lahkuma oma ebapedagoogilise käitumise pärast.

Uueks direktoriks sai 21.märtsist 1972.a. August Saaremäel, kes töötas sellel kohal kuni 1986.a., mil ta siirdus Simuna 8.-kl. Kooli direktoriks.

1987.a. asus Väike-Maarja Keskkooli juhatama Mati Lukas. Tema oli just see mees, kes andis koolimajadele uue näo: kapitaalselt remonditi peahoone üldkasutatavad ruumid ning õppeklassid, uue näo said administratsiooni ruumid, sisustati arvutiklass. Kapitaalselt remonditi ka algkasside maja ning tänu sellele kaotati kahe vahetusega koolis käimine, mis algas 1970.a. setõttu, et peahoone ära põles.

1989.a. sai Väike-Maarja keskkooli direktoriks Mihkel Mänd, kes nüüd on Väike-Maarja valla haridusnõunik.

Väike-Maarja keskkooli direktoriks on alates 1992. aastast Arvo Kukk. Just tänu temale hakkas Väike-Maarja kool tegema ettevalmistusi, et saada uuesti Väike-Maarja Gümnaasiumiks.

See rõõmus sündmus leidis aset 5.mail 1995.a., mil Väike-Maarja keskkool nimetati ümber Väike-Maarja Gümnaasiumiks.

Seega eksisteeris Väike-Maarja keskkool 54 aastat, mis ei ole sugugi lühikene aeg ühe kooli ajaloos.

Väike-Maarja Gümnaasium saab oma arengu põhivõimalik-
sena - oma õpilastele sellisel tasemel haridust, mis teeks
nad konkurentsohuvõimeliseks edasiõpingutel. Samuti tahab taas
avatud gümnaasium
VÄIKE-MAARJA GÜMNAASIUM 1995.a.
hariduskantselei järjepidevust.

Väike-Maarja Keskkooli asemele avati 5. mail 1995.a. taas Väike-Maarja Gümnaasium. Koolimaja seinale kinnitatud nimetahvlilt eemaldasid sümboolse katte Väike-Maarja Keskkoolis aastaid direktoriks olnud August Saaremäel, Väike-Maarja vallavolikogu esimees Olev Liblikmann ja vastse gümnaasiumi lõpulkassi õpilane Ingrid Pruus. Gümnaasiumi lipu, mis on sama, mis eelmisel gümnaasiumil, pühitses EELK piiskop Kuno Pajula.

Taastatava gümnaasiumi põhikirja kinnitasid Väike-Maarja vallavõimud 25.jaanuaril 1995.a.

Direktor Arvo Kuke sõnul otsustas kool kunagise ühisreaalgümnaasiumi asemel taotleda gümnaasiumi nime seetõttu, et ainult reaalaru puhul oleks osal õpilastel tulnud oma huvidele vastava hariduse saamiseks ilmselt teist kooli otsida.

1995/96 õ.-a. 1.septembrist kinnituva uue õppekava järgi toimuvad kolmeklassilises gümnaasiumiosas (X-XII) esimese aasta õpingud kõigile gümnaasistidele ühise üldprogrammi järgi. Pärast X klassi tuleb aga õpilastel teha valik reaalaru või üldharu vahel, kusjuures üldharus keskendutakse senisest enam keeleõppele.

Praegu õpib Väike-Maarja koolis 640 õpilast, neist gümnaasiumiosas 119.

Praegune gümnaasium kasutab lisaks põhihoonele veel kahte maja. I klassi õpilased alustavad oma kooliteed lasteaia ruumes, ülejäänud algklassidel on kasutada algkoolimaja Pikkt.23.

nimi elas paar aastakümne hiljem ka seda kutsutud ainult
kihelkonnakooli majaks. 1930.a. ehitis koolimaja Vab vallalt
Äre Johannes Jänes, kellelt see 1941.a. riigistati. Sellest
peale kuni põleniseni KOOLIMAJAD 1964 olid seal korterid,
aga pärast kapitalismoti avati seal 1988.a. Väike-Maarja
muuseum.

11 Müüriku koolimaja

I Kihelkonnakooli maja

Väike-Maarja tütarlastekool sai oma esimesel tegutselisel

Väike-Maarja esimene koolimaja (Pikk 3) ehitati 1869.a.
nii kooli- kui leerimajaks. (6; lk.8) Hooneet kutsuti algul
mõnda aega uueks leeritoaks (ehitatiendise leerimaja aseme-
le), aga kui 1878.a. valmis veel teinegi leerimaja, hakati
esimest kutsuma vanaks leeritoaks.

1873.a. avatud kihelkonnakool sai vanemast majast klaasi-
ruumi tarvis suure toa hoone lääneotsast ja kolm väikest tuba
selle kõrvalt kooliõpetaja korteriks. Maja idaotsas asetsev
suur tuba jäi leeripoiste magamistoaks. Selle magamistoa kõr-
val oli veel kaks väikest tuba, millest põhjapoolset kasutati
köögina, lõunapoolset aga kooli- ja leeripoiste söögitoana.

P. Koidu ajal eraldati klassiruumi põhjaküljelt õhukese
seina abil sahver õpilaste toidukottidele, söögituppa paigu-
tati idaseina äärde 3-korruselised narid 27 õpilasele ja
köögiukse kõrvale tehti väike sahver õpetaja tarvis. (6; lk.
16)

1891.a. anti leeripoiste magamisuba koolile teiseks klas-
siruumiks. Sellest eraldati laudvaheseina abil koolipoiste
teine magamistuba.

1892.a. ehitati põõningule kaks kambrikest, üks tütarlas-
tele (elasid seni ümberkaudsetes taludes) magamistoaks, teine
abiõpetajale korteriks. (6; lk.25)

XX saj. alguses, kui Väike-Maarjasse asutati tütarlaste-
kool, hakati kihelkonnakooli kutsuma poisslastemajaks. See

nimi elas paar aastakümnet. Hiljem on seda kutsutud ainult kihelkonnakooli majaks. 1930.a. ostis koolimaja Vao vallalt ära Johannes Jänes, kellelt see 1941.a. riigistati. sellest peale kuni põlemiseni 15. märtsil 1984 olid seal korterid, aga pärast kapitaalremonti avati seal 1988.a. Väike-Maarja muuseum.

IV Gümnaasiumimaja

II Müüriku koolimaja

Väike-Maarja tütarlastekool sai oma esimesel tegeusaastal (1902) peavarju Müüriku mõisast nn. ametnikemaja tehtud juurdeehitusest, kus hiljem olid korterid ja mis 1978.a. lammutati. Ametnikemaja ise mõisahoonena kirdenurga juures on säilinud tänaseni.

III Tütarlastekooli maja

Et 1902.a. jaanuaris Müürikul väga kitsastes oludes tööd alustanud tütarlastekooli sügisel kõigi vajalike ruumidega kindlustada, võttis Vao valla volikogu 29. apr. 1902 vastu otsuse rentida 24 aastaks J. Jostsoni kivimaja (praegu ümberehitatud Pikk 23 asuva koolimaja kirdenurk). Suve jooksul ehitati juurde lääneküljele puidust juurdeehitis (on säilinud tänaseni) klasside tarvis, kuna maja ise kohendati õpetajate korteriteks ja abiruumideks.

Ruumide jaotus kujunes järgmiseks. Puidust juurdeehituses oli kaks klassituba. Kalmistupoolse klassi lääneotsast oli eraldatud luukseinaga umbes 3 m laiune osa tütarlaste magamistoaks. Kui koolimajas pidusid peeti, lasti luuksein alla ja moodustati sellest lava. Kivimaja lõunaotsas oli koolijuhataja 3-toaline korter ja abiõpetaja tuba.

Maja hakati rahvalikult kutsuma tütarlaste majaks, kuna kihelkonnakoolihoone kohta levis nimi - poisslaste maja. Selliselt eristati neid 1930.a. lõpuni, kuni kihelkonnakooli

maja oli müüdud eravaldusse ja muudetud elamuks ja endine tütarlastekooli maja ehitati 1938.a. ümber spetsiaalselt 6.-kl. algkooli tarvis. Ümberehitatud koolimaja sai rahvasuus uue nime - algkoolimaja, sest Pikk 1 kutsuti gümnaasiumimajaks.

IV Gümnaasiumimaja

Gümnaasiumimajans tuntakse Väike-Maarjas Pikk 1 asunud kahekorrust puidust koolimaja, mis põles osaliselt ära 3. märtsil 1970 ja mille kohale ehitati 1975-1976 praegune koolimaja.

Väike-Maarja gümnaasium sündis algkooli juures ja kasutas algul algkooli ruume, aga uute klasside avamisel tuli hakata neile alevikust tube üürima. Seepärast kujunes 1921.a. moodustatud Väike-Maarja Ühisreaalgümnaasiumi Toetamise Seltsi üheks põhiülesandeks juba tema tegevuse algusest peale koolimaja ehitamine. Materiaalsete võimaluste piiratuse tõttu tuli ihaldatud kivihoone asemel leppida puitehitusega. Selleks osteti 1921.a. mais Kehra jaama lähedalt lõpuni valmis ehitamata koolimaja, demonteeriti, veeti rongiga Kiltsi (7 km Väike-Maarjast) raudteejaama ja sealt suve jooksul hobustega Väike-Maarjasse.

1921.a. 11. septembril pandi nurgakivi paika ja ehitamine algas kohe. Aastaga aga said ehitusrahad otsa ja seetõttu tuli ehitustöö katkestada. Maja saadi küll 4.dets. 1922 siiski katuse alla. Rohkem kui aasta ei tehtud midagi. Siis saavutati Viru maavalitsusega selline kokulepe, et toetamise selts annab pooliku maja rahalist hüvitust taotlemata maavalitsusele, kes ehitab hoone valmis ja lubab vastutasuks gümnaasiumil seda kasutada. Nii saadigi lõpuks uus koolimaja avada 10. okt. 1924.a. (6)

lehtajalised inimesed, kellest kujunesid kohaliku elu kõige
erinevamate liikidega aktiivsed.

Kultuuri valdkonnas tehti tubli töö koostöös
millele pani aluse 1874. aastal Kõrvalkoolis asunud
Johan Rikso. Väike-Maarja õpetajatest paljastati silma
koorijuhatajaks Märt Meos, Viktor Meestre, Aleksander Vesbo,
Leida Kõmpus, Koidula Naalapa jt.

Esimeseks kohalikuks orkestriks pid 1895.a. õpetaja Gustav

Väike-Maarja kool on terve sajandi jooksul etendanud sil-
mapaistvat osa hariduse levitamisel Väike-Maarja kihelkonna
ajaloolisel territooriumil ja väljaspool sedagi. Kui 1877.a.
sai õppekeeleks vene keel ja enamik kohelkonnakoole Põhja-
Eestis kadus, koguneti teadmisi omandama Väike-Maarjasse juba
poolesaja kilomeetri raadiusega. Alles käesoleva sajandi
alguses, kui hakati asutama haridusseltside koole, tõmbus see
ring pisut koomale.

Edasi tuleb mainida Väike-Maarja positiivset mõju ümber-
kaudsete koolide tasemele, aga ka nende koolide õpilaste huvi
tõusule õppimise vastu. Juba J. Tamme ajal hakati vallakooli-
de lõpetajaid võtma kihelkonnakooli katsetega. M. Meos nõu-
dis kihelkonnakooli pääsmeiseks koguni eksami sooritamist.

Et suuremates koolides on õppeedukus parem kui liitklas-
sidega pisikoolides ning õppekulud ühe lapse kohta väiksemad,
siis sai Väike-Maarja oma ümbruskonna koolivõrgu ümberkorral-
damise baasiks. See protsess käivitus Väike-Maarja kihelkonna
aladel juba Eesti Vabariigi päevil. Nii liideti 1919.a. lõpus
Naraka ja Pandivere kool ning õppetöö algas 1920.a. jaanuaris
Raekülas Raeküla kooli nime all. 1925.a. suleti Kaarma kool.
Vanemad klassid suunati Väike-Maarjasse, nooremad Koonu-
Ärinalle. 1936.a. lõpetas tegevuse Nurmetu kool, kusjuures
õpilased siirdusid Kadilasse. 1938.a. kadusid Aburi ja Koonu-
Ärina kool ning nende õpilased võttis vastu Väike-Maarja.

Väike-Maarjas tegutsenud kihelkonnakooli ning hiljem
gümnaasiumi ja keskkooli tõttu sattus siia tööle õige mitmeid

teotahtelisi inimesi, kellest kujunesid kohliku elu kõige erinevamate tahkude aktivistid.

Kultuuri valdkonnas tehti tublit tööd kooride osas, millele pani aluse 1874.a. Assamallasse koolmeistriks tulnud Johan Elken. Väike-Maarja õpetajatest paistsid silma koorijuhtidena Märt Meos, Viktor Neemre, Aleksander Veevo, Leida Kompus, Koidula Naelapää jt.

Esimeseks kohalikuks orkestriks oli 1895.a. õpetaja Gustav Mälgu poolt asutatud pasunakoor.

Näitemängu traditsioon tekkis Väike-Maarjas 1883.a. Avispea koolmeistri Jakob Liivi lavastusest Lurichi küünis. Draamaharrastus kujunes seejärel, kui J.Liiv laste koolitamiseks 1901.a. Väike-Maarjasse kolis, üheks kihelkonnakeskuse popularseimaks kunstialaks, milleks jäi veel ligi pooleks sajandiks pärast sedagi, kui ta 1913.a. Rakverre siirdus.

Ka õpilased osalesid 1906.a. alates kohalikus draamaharrastuses, alghul muidugi juhuslikult, aga 1920.a. alates juba näiteringina, mis tõi vaatajate ette keskmiselt kaks lavastust aastas. Neist etendustest sigines õige mitme osatäitja hinge sedavõrd tõsine huvi lavategevuse vastu, et kolmest Väike-Maarja Keskkooli lõpetajast on saanud kutselised näitlejad (Kalju Karask, Maie Toompere, Vladimir Käro).

Väike-Maarja kihelkonnakooli olemasolu lõi eeldused kohaliku kirjanikerühmituse, nn. Väike-Maarja parnassi (Jakob Tamm, Jakob Liiv, Otto Münther, Peeter Jakobson, Kaarel Krimm, Karl Pinkovski) tekkimiseks, mis avaldas selle liikmeile vastastikust viljastavat mõju ja innustas nii mõndagi noort (A.H. Tammsaare, Voldemar Rosenstrauch jt) kirjanduse teele asuma, pannes seega aluse Väike-Maarja ümbruse kohamuistendite kasutamise traditsioonile (eriti Jakob Tamm, Jakob Liiv, Kersti Merilaas, Arnold Liiv, Erich Meerja), mis põhjustas mitmete siinsete kohtade sattumist kirjandusse.

Väike-Maarja õpetajaskond on kaasa rääkinud ka iluaiaanduse rajamisel ja ka heakorrastustöödel.

M. Meose suur ja eeskujulikult planeeritud aed avaldas omal ajal ümbruskonnas olulist mõju aedade kujundamisel. Väike-Maarja kihelkonnakooli õpetajad Peeter ja Jakob Koit olid kohapeal esimesed, kes hakkasid (1880.a. paiku) ilupuid istutama ja heakorrastusega tegelema. 1920. aastail haljastati K. H. Lipu algatusel koolimaja ümbrus Pikk 1. Nüüd on puud juba suureks kasvanud ja moodustavad kena pargi.

Väike-Maarja koolis on õppinud inimesi, kes on kuulsad Eestimaal ja kaugemalgi. Nõnda on õppinud siin kihelkonnakoolis pedagoog, kirjanik ja ajakirjanik Johannes Noormann-Põhjalane (1890.a. algus), eesti esimesi kontserdi- ja oratooriumilauljaid Paula Brehm-Jürgenson (1890.a. algus), luuletaja ja rahvaluulekoguja Voldemar Rosenstrauch (1891-1894), kirjanik Anton Hansen Tammsaare 1892-1894 ja 1896-1897, kunagine Eesti riigivanem, minister ja majandustegelane Juhan Kukk (1896-1897), pedagoog, lastekirjanik ja kodu-uuriija Arnold Liiv (1901-1906), helilooja ja dirigent Tuudur Vettik (1910-1914), kirjanik Os-vald Tooming (1925-1927), luuletaja Kersti Merilaas (1927-1928), teeneline õpetaja Vello Saage, maalikunstnik ja professor Ants Viidalepp (1834-1941) ning kodu-uuriija ja turismibrošüüride autor Helmut Joonuks (1938-1943).

Kokkuvõtteks võiks tuua mõned arvud, mis iseloomustavad kooli arengut Väike-Maarjas.

Kihelkonnakoolis oli õpilasi 1883.a.	-	27,
1919.a.	-	110,
6.kl. algkoolis	1940.a. umbes	2000,
gümnaasiumis	1939.a.	- 280 õpilast,
keskkoolis	1944.a.	pisut üle 200 ,
keskkoolis	1982.a.	- 728 õpilast,
	1988.a.	- 645,

gümnaasiumis 1995.a. - 640 õpilast.

Lõpetajaid oli:

kihelkonnakoolis	1884-1919	514,
algkoolis	1920-1940	üle 650,
gümnaasiumis	1923-1940	230 lõpetajat,
	1942-1944	82 lõpetajat,
keskkoolis	1945-1995	1341 lõpetajat.

Õpetajaid oli:

kihelkonnakoolis	1873-1874	1 õpetaja,
	1884-1907	2 õpetajat.
	1907-1911	3-4 õpetajat,
	1911-1919	4-9 õpetajat
gümnaasiumis	1919-1944	8-15 õpetajat,
keskkoolis	1949.a.	18 õpetajat
	1988.a.	50 õpetajat
gümnaasiumis	1995.a.	55 õpetajat.

(16)

Väike-Maarja kool on püüdnud täiesti tõsiselt täita vaimu-
valguse ja kultuuri levitamise missiooni, niipalju kui tal
selleks võimalusi on olnud.

Tahaks loota, et kooli tuleb veelgi rohkem erksa mõistuse
ja teotahtega mehi ja naisi, kes armastavad lapsi ning kes
oskavad ja tahavad olla tõelised õpetajad - meie rahvusliku
kultuuri tugisambad ning et kool Väike-Maarjas on ja jääb
väarikaks haridustempliks meie lastele.

12. Hennre, A., Direktor K.H.Lipp 25.a. ametiajaloo
pühaj.
Mõttelend 1939, nr. 2, lk. 7-10

13. Väike-Maarja kihelkonnakooli KASUTATUD KIRJANDUS
lõpetajate aadresside ja teatavate
lõpetajate nimekiri, alustatud 1905.a.

14. Väike-Maarja kihelkonnakooli praeguse algkool 1873 -
1923.
Väike-Maarja 1923.

1. Andersen, L., Eesti rahvakoolide võrk 18. sajandil.
Tln. 1975 lk. 8

2. Andersen, L., Eesti rahvakoolide võrk 19. sajandil.
Tl. 1970 lk. 703

3. Andersen, L., Põhja-Eesti talurahvakoolid 18. sajandi
teiselt poolel. Nõukogude Kool 1972, nr.
8, lk. 698-703

4. Elken, J., Väike-Maarja koolide ajalugu. Eesti
Kirjandus 1928, nr. 9, lk. 14-16

5. Leppik, E., Väike-Maarja ajalooost. Tln. 1967, lk.
203-205

6. Leppik, E., Väike-Maarja koolimajadest. Pandivere
Teataja sept.-okt. 1988

7. Lessel, E., VMRG. Esimene õpilasaajakiri Väike-Maarja
Gümnaasiumis. Mõttelend 1939, nr. 2, lk.
12-15

8. Liiv, J., Elu ja mälestusi. Tartu 1936, lk. 18-19

9. Liiv, J., Väike-Maarja parnass. Eesti Kirjandus.
Tln. 1930, nr. 1, lk. 15-22

10. Lipp, K. H., Mõningaid andmeid Väike-Maarja ühisgüm-
naasiumi arenemisest. Mõttelend 1939, nr.
2, lk. 3-4

11. Meos, M., Väike-Maarja elust-olust 20. sajandi al-
guses. Kirjandusmuuseumi käsikirjade osa-
kond, reg. 1966

12. Neemre, A., Direktor K.H.Lipu 25.a. ametijuubeli puhul.
Mõttelend 1939, nr. 2, lk. 7-10
13. Väike-Maarja kihelkonnakooli, algkooli ja täienduskooli lõpetajate zurnaal, alustatud 1908.a.
14. Väike-Maarja kihelkonnakool praegune algkool 1873 - 1923.
Väike-Marja 1923.
15. Väike-Maarja Ühisreealgümnaasiumi Toetamise Seltsi protokollide raamat 5.okt. 1920 - 17.mai 1929
16. Väike-Maarja Ühisreealgümnaasiumi ja Keskkooli kroonika.
Alustatud Väike-Maarjas 1920.a.

SUMMARY

The History of Väike-Maarja Schools

In the present paper I have studied the development of schools in Väike-Maarja. There have been many circumstances that have had a bad effect on the development of the school, e.g. wars, low salaries for the teachers, shortage of school - rooms ect. But in spite of all these drawbacks the school in Väike-Maarja continued developing and did it mainly thanks to such active and optimistic people as Peeter Koidu (who worked here at the end of the 19th century), Jakob Tamm and Märt Meos.

According to archival materials the first parish school was started here in the year 1873 and educational work has continued up to present day. At present it is carried out at Väike-Maarja Gymnasium. The name was restored to the school on the fifth of May 1995.

The school of today cannot be compared to the school that existed a century ago, but the same main principles and fundamental conceptions are still valid. The school exists for the pupils and not vice versa and the teacher is the person who helps to orient young people to the present-day world.

The education and upbringing one gets at school have to guarantee that a person will be able to succeed in everyday life. It is to be hoped that school will always be a place where children come with pleasure and our educational standards will continue improving.

FOTOD

Kihelkonnakoolimaja.

Kihelkonnakoolimaja.

Mart Meose
maja.

Mälestustahvel Märt Meosele.

*Märt Meose
maja.*

Väike-Maarja algkoolimaja 1902.a.

G. Jostsoni kivimajale 1902.a. tütarlaste-
kooli tarvis tehtud juurdeehitus.

1938.a. valminud Väike-Maarja
Algkooli hoone.

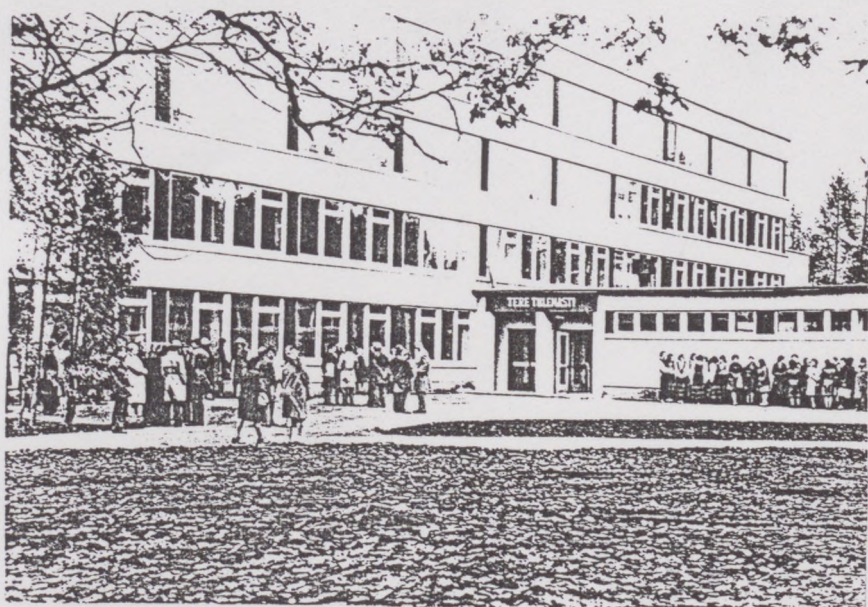
1924. a. valminud Väike-Maarja
Ühisreaalgümnaasiumi hoone.

Uus koolimaja valmis 1976. a.

Nurgakivi paneel uuele keskkoolile 1973.a.

Uus koolimaja valmis 1976.a.